

MILOŠ KONÁŠ
DOŤEKY DNÍ
ANEB
ZAŽIL JSEM ROK 1968

Miloš Konáš

DOTEKY DNÍ

aneb

ZAŽIL JSEM ROK 1968

Vzpomínkový politický román

(Jsou to jen zachycené vzpomínky. Jména nepolitických osob uvádím smyšlená a jejich příběhy neodpovídají skutečnosti.)

1

Vedoucí výroby n.p. Buton vešel do dveří kanceláře, aniž co řekl, a usedl za svůj psací stůl. Seděli jsme k sobě zády a já slyšel, jak pleskly desky s leistry, které si nosil na ředitelské porady. Pochopil jsem, že poletím. Za chvíli to potvrdil do zdi. Pomalou nevýraznou, jakoby zdráhavou řečí, i když se vždycky snažil mluvit plynule, aby si snad někdo nemyslel, že neví, co má říct.

„Je to s tebou špatný, Miko.“

„Vždyť víte, že jsem to nezavinil já! Ten kontrolor nade mnou stál, bral všechny průvodky, co donesli z výroby, napřed si je zapsal, pak teprve mi je předal a ještě zkontroloval, jestli jsem ta čísla správně uvedl do výkazu!“

„Chtějí tě přeradit!“ pokračoval, aniž na moji obhajobu zareagoval. Byl to takový necitlivý a nevýrazný typ. Ani pán, ani kmán, natož vedoucí. „Nejspíš pudeš do výroby. Buď k leštění, nebo na haly, na umělou perleť!“

Perleťové knoflíky se leštily kyselinou solnou, z dávných dob čamrdářství se jí říkalo solckajst, a ti, co na místě vydrželi tři roky, měli až do smrti potíže s průduškami. Na umělé to nebylo o nic lepší. Ženské tam stárly dvakrát rychleji a vypadaly před odchodem do důchodu jak zvrásnělé smrčky, pokud se ho dočkaly.

„A nepropustí mě?“

„To nejde. Národní podnik propouštět své zaměstnance nemůže. Leda bys sám požádal o rozvázání pracovního poměru!“

Ta možnost mne ještě nikdy nenapadla. I když v Butonu, kam jsem nastoupil hned po vojně, mi vlastně nic neimponovalo. Byl to takový rodinný podnik, kde si ta nejlepší místa obsadili a pevně drželi příbuzní „Velkýho Lády.“ Takový klan, do kterého nikoho nepustili, leda tak na nějaké méně výnosné posty, nebo na místa, která nemohli pro nedostatek vzdělání sami obsadit, jako třeba ve vývoji.

V městečku v té době žádné vhodnější pracovní místo nebylo. Buton tu zaměstnával víc než polovinu obyvatel. Dojíždět denně třicet kilometrů za prací do okresního města a vstávat pravidelně na autobus v půl šesté ráno se mi nechtělo. Bylo mi dvaadvacet, měl jsem po vojně, byla tu parta kamarádů a zkoušeli jsme bigbítovou muziku. Začínal jsem chodit s holkou, se kterou jsem to ale nemyslel moc vážně. V Butonu mne přidělili do přípravy výroby. Mým úkolem bylo sledovat plnění podnikového plánu. Pravidelně jsem o dekadách běhal po dílnách s tabulkami a grafy, většinou s červenými čísly, která ukazovala, jak jsou kde pozadu s plněním plánu, a připichoval ty papíry na nástěnky. Ženské ve výrobě si ze mne utahovaly, protože plnění plánu jim bylo šuma fuk, a pokřikovaly, abych to slyšel – zas ti stojí plán, Miko? A co s tím uděláš? Neudělal jsem nic, ale ke konci měsíce všechny dílny zašturmovaly a vždycky se to nějak dotáhlo, ze skladu mi nosili průvodky na poslední chvíli a já ta čísla zanášel do výkazů a tabulek, které jsem pravidelně odevzdával sumarizačnímu oddělení.

2

Kontrola z VHJ OP Prostějov přijela do n.p. Buton ráno v den půlroční uzávěrky. Byl to přepaďák. Ředitel podniku měl hned jasno:

„Dneska s náma vyjebali,“ řekl náměstkovi. „Chtějí tu standartu dát někomu jinému, měli bysme ji už potřetí, a to se jim nehodí! Běž do výroby, ať tam na sklad vyexpedujou všechno, co se dá, i kdyby to měly bejt zmetky!“

Ředitel Ladislav Skála, kterému se říkalo Velkej Láda, což nebyla nadávka a soudruzi ho s úctou tak nazývali nejen pro těch 180 cm výšky. Vyšel z malých dělnických komunisticky kovaných poměrů. Od ponku, kde jako mladý kluk vrtal čamrdy, to zázračně, ale hlavně zásluhou tety Božky, ve svých čtyřiceti dotáhl na ředitele podniku. Stála za ním soudružka Božka Brožová, která prošla koncentrákem a byla zvolená už potřetí do parlamentu. Všemozně Velkýho Ládu prosazovala, až se to povedlo, když předešlý ředitel předčasně umřel. Za to jí zařídil převod baráčku nad rybníkem po židu Grayfovi, na který jako osvobozený politický vězeň měla víceméně nárok a postupně jí ho opravoval podnikovými zedníky, až z toho byla docela elegantní vilka. A jak pomohla ona jemu, Velkej Láda pomohl i svému mladšímu bráchovi. Jednak do školy, později do PZO Pragoexport, kde se Honza docela slušně uchytil. Pro Buton to byl přínos. Sjednával dodávky perleťových knoflíků do různých neevropských států zejména do Sýrie a Libanonu, kde laciné perleťové

výrobky brali radostně a platili tvrdou měnou. Spolupráce obou bratrů byla perspektivní.

3

Z té poslední průvodky, která přišla z výroby na sklad, jsem byl v napětí. Chodilo hodně položek, ale spíš jen takové mrňky za pár tisícovek, ty jsem přičítal k předešlým, děsilo mě, jestli to bude stačit, a když jsem na kalkulačce zmáčkl hvězdičku a zatáhl za kliku, vylétlo na pásce numero, které dokazovalo, že plán na druhé pololetí bude opět splněn a všichni dostanou slíbené odměny a ti nejvyšší tučné prémie. A bude asi i obligátní standarta VHJ. A žranice vyvolených v závodním klubu ROH. Ulevilo se mi. Po kontrole tím nafoukancem z ústředí, co si všechno pečlivě znamenal, mi vyšlo číslo, které prakticky nebylo zpochybnitelné. 99,98 %. Splnění plánu za první pololetí bylo potvrzené. Měl jsem přece maturitu, na rozdíl od ředitele, náměstka i mého nadřízeného, vedoucího výroby, a věděl jsem, jak se čísla zaokrouhlují. Matematika má své zákony, které se nedají obcházet. I zaokrouhlování do ní spadá a 99,98 se nedá jinak zaokrouhlit než na sto! A plnění plánu se měří celými čísly. V televizi přece nehlásí, že podnik splnil plán na 102,32 setin procenta. Taky jsem s tím výkazem radostně běžel nahoru do sumarizace, kde byla vedoucí paní Nováčková, které jsem nemusel říkat soudružko. Ze zásady, si nepřála, abych jí tak říkal, což mi jednou potvrdila mezi čtyřma očima. Jako žena lékárníka se počítala v městečku do té vyšší kasty, na které se tu ještě dvacet dva let po válce měřilo, a ti z dělnických vrstev těm druhým říkali honorace a honorace ty opačné nazývala bídou, i když v městečku už prakticky nikdo bídou netrpěl.

Jenže paní Nováčková, když si výkaz prohlédla, se na mě podívala jaksi vyčítavě, neřekla nic, jen ho podala svému kolegovi, a ten ho taky dlouho studoval a pak řekl hlasitě, až mě to před noblesní paní Nováčkovou překvapilo, protože to byl slušný člověk.

„Tak jsme v prdeli!“

A byli jsme.

Přeradili mne z přípravy výroby, protože se všeobecně šušovalo po podniku, že jsem to nesplnění plánu zavinil já. Ale já přece nemohl za to, jak ta čísla na výkaze vyšla, a taky jsem nikomu nemohl dokazovat a nikoho poučovat, jak se zaokrouhlují setiny a desetiny. Ti hoši z VHJ to takticky obešli, napsali do protokolu, že plán nebyl splněn na celých sto procent, tudíž odměny a prémie v podniku se za toto období vyplácet nebudou a standartu dostane Šumavan Vimperk. To byl pro ředitele i ostatní hlavouny šok!

Jako maturanta mne ale nestrčili přímo do výroby, to by asi vypadalo příliš blbě a leckteří zaměstnanci by se vedení, kde maturitou prakticky nikdo nedisponoval, mohli jen posmívat a vymýšlet na ně leckaké vtípky. Vykopli mne do nákupu, což měl být ještě větší trest. Nákupčím, kteří většinou požadované věci nesehnali, každý nadával. To, co si dílny a provozy nárokovaly, obyčejně v té době k máni nebylo a nákupčímu, na kterého se to všechno svádělo, mohl každý vynadat dosytnosti a bez následků. Vygradovat ho až na neschopného poskoka, který ženským z bižutérky není schopen dovézt, ani pořádný brousek, kvůli čemuž věčně hrozily zastavením výroby, i když těch rozličných brusných kotoučů se ve skladu už kupily hromady za hezkých pár tisíc. Tak mne honem poslali do Benátek nad Jizerou a dovezl jsem další auto rozličných brusných kotoučů, ale nebyly to právě ty, co ženské chtěly! Takhle mne honili po celé republice. Ale já si nestěžoval. Začalo mne to shánění bavit!

Jezdil jsem do Počernic pro sudy se styrenem monomerem, do Řempa pro košťata, hadry a nitě, do Vodňan pro náradí a fitinky, které věčně nebyly. Někdy jsem musel až na severní Moravu, jindy do Ústí. Od několikahodinového sezení v autě mne často bolel konečník, ale to mi tak dalece nevadilo. Poznával jsem svět. Nic lepšího pro mne soudruzi vymyslet nemohli. Taky jsem se začínal prosazovat. Nabíral jsem ve třídírně hrsti knoflíků, většinou aušusů, ty lepší jsem našival na stříbrné kartičky, aby vypadaly pěkně a vzhledně, a ženské v kancelářích, jen jsem otevřel dveře, se už těšily, že něco dostanou. Najednou bylo i to, co k mání nebylo. Mnohé mne pak už znaly a chovaly se vstřícně, a když bylo třeba, mé čtvrtletní objednávky plnily na počkání. O knoflík tenkrát nikdo nikde nezavadil. A ony doma obyčejně pletly svetry. Všechny knoflíky se z Butonu posílaly na export a nasmlouvaným odběratelům. Volný tuzemský trh s tímhle zbožím prakticky neexistoval.

O politiku jsem se nijak nezajímal. Ale jednou jsem si šel koupit do stánku na náměstí cigarety a paní Vitásková mi místo drobných, které jí chyběly, vnutila Literární noviny. Sedl jsem si do parku, zapálil cigaretu a ty Literárky z nudy začal číst. Najednou jsem zpozorněl. Kritizovali tam sjezd spisovatelů a jejich projevy.

Jiří Hendrych označil diskusi na IV. sjezdu československých spisovatelů za zneužití fóra k útokům na komunistickou stranu a socialismus. A sjezd opustil. V následném dopisu spisovatelů Ústřednímu

výboru KSČ byla otevřenost diskuse charakterizována jako projev vnitřní síly socialistické demokracie.

Moc jsem tomu nerozuměl.

5

Při noční směně se v půl třetí ráno rozlomila jedna ze dvou raznic ve výrobně umělé perleti, kde se vyráběly rondelky. V dílnách nastal poprask. Ihned se muselo přestat s mícháním polyesterové směsi a licí válce zastavit, jen co se vytvrdí poslední pláty. Ty hotové, které se nedaly poslat k ražbě, stejně ztvrdly natolik, že se musely vyhodit, protože jediná raznice na to množství nestačila. Vedoucí směny chtěl volat výrobního náměstka domů ve tři ráno, jenže ho nikdo na vrátnici nespojil. Šlo prakticky o ocelový plát s vysoustruhovanými otvory. Nic zvláštního, jenže raznici tu technická údržba vyrobila neuměla. Jediný schopný dodavatel se nalézal v Chodově u Karlových Varů a měl půlroční dodací lhůty. Výroba umělé perleti rázem klesla o padesát procent, zastavila se polovina licích válců, polovina ženských seděla až do konce směny v kuřárně, i když to kuřačky nebyly. Hrozilo brutální neplnění plánu. To si n.p. Buton, který měl už nedávný malér s pololetním plánem, nemohl dovolit.

Výrobní náměstek mě ráno zavolal do své kanceláře. Nebyl jsem tam od té doby, co mne přeřadil. Otevřel skříň a vyndal několik irisových lastur, které hrály všemi barvami, a dva burghusové popelníky, krásně vyleštěné mořské šneky, které se musely vyjímat na každém kancelářském stole a vypovídat alespoň vnějškově o postavení jeho držitele, navíc sloužily jako popelníky.

„Nerozdávej to zbytečně, dneska už je to vzácný zboží. Hezky z ruky do ruky. A nevracej se s prázdnou!“ A když jsem byl u dveří, ještě na mě zavolal:

„A neposer to, Miko, neposer to, jako minule! Ted' by to bylo mnohem horší!“

Nechápal jsem! Já, který je už jednou zklamal, žádný svazák ani čekatel do jejich partajních řad, zřetelný oportunist a s náznaky rebelie, kterou jsem horko těžko někdy potlačoval. V městečku prosazovatel odmítané západácké kultury, o němž věděli, že zkouší s kluky tu řvavou bigbítovou muziku. Já měl zachraňovat jejich socialistický podnik dovezením nějakého kusu provrtaného železa, získaného na horečně napsanou objednávku s dodací lhůtou ihned, z podniku, kde jsem neznal ani vrátného, a měl se dostat až k výrobnímu náměstkovi. Ak podplácení bylo jen pár perleťových šmuků.

Proč si vybrali zrovna mne? Nebo už věděli předem, že nic nedovezu a že se ta raznice okamžitě vyrobít nedá, a na toho pitomce Mika bude pak možné svést další průser, protože už jeden před nedávnem způsobil? Tu věc bezesporu někdo vysoustruhuje, ale za jak dlouho? Ode mne ji chtěli dovézt hned, nejlépe ještě týž den, aby skončily prostoje a plán nehořel. Proto jsem vyjel okamžitě!

Skoro všichni v městečku mi říkali Miko. I holka, se kterou jsem chodil. Mé pravé jméno Milovoj Kalásek nikomu jaksi nesedělo. Ani mně ne. Kdoví, proč mi takové blbé jméno dali. Prý to farář v matrice popletl, protože už byl nahluchlý a možná po mém křtu namazaný.

Snad jsem se měl původně jmenovat Miloslav, což není o moc lepší. Narodil jsem se brzy po válce, asi na znamení vítězství, když už bylo jasné, že vzniká nový svět. Ale mým rodičům se ten nový svět brzo začal mstít a přestal líbit. Počítali se k honoraci městečka a vydrželo jim to sotva tři roky, než komunisté vyrobili převrat a všechno soukromé podnikání začali likvidovat.

Na tátu, místního fotografa, to přišlo také. Musel vstoupit do družstva Fotografia a měl štěstí, že mu nezabrali barák, když už jim dal bezplatně k dispozici fotoateliér i s temnou komorou. Léta se pak o tu chalupu s mámou strachovali. Máma dokonce přestala jeden čas chodit zpívat na kůr do kostela, aby na sebe zbytečně soudruhy neupozorňovala a nedráždila je a nám do domu nenakvartýrovali nájemníka. To bylo v době, kdy kulminovala nouze o byty a soudružka Brožová dostala tu vilku po doktoru Grayfovi, který se nevrátil z koncentráku.

6

Holku jsem si našel pěkně rostlou a menší než já. Chodila se mnou na zkoušky bigbítu a já obdivoval její krásné nohy v minisukni, když seděla v klubu s koleny u brady a sukně se jí svezla až kamsi k pasu a do oken svítilo podvečerní slunce, jehož paprsky ta její stehna začaly objímat, a nemohl jsem se dočkat, až je budu objímat i já a dosáhnou i výš, až kam mi dovolí. A už několikrát mi dovolila všechno. Klukům z bigbítu jsem dělal manažera a rádce. Pořád jsem z nich chtěl vymačkat něco víc než to, co produkovali na tu ubohoučkou aparaturu. Na amatérsky postavený zesilovač a mikrofon od magneťáku prakticky nic vykouzlit nešlo, leda velký rámus, protože na jeden zesilovač byli napojeni všichni, navíc pořád ještě ten zvuk gradovali, jelikož se vzájemně neslyšeli.

Proto jsem se rozhodl, že jim opatřím lepší aparaturu. Bylo to brzo po tom, co jsem dovezl novou raznici, která mě stála celou noc čekání v autě, než ji noční směna vyrobí. Za darovanou perleťovou bižuterii byli ke mně nečekaně vstřícní. Ty šmuky se jim asi zdály mnohem drahocennější, než byly.

Výrobní náměstek si mě po té dovezené raznici pozval do kanceláře, podal mi poprvé ruku a dal uvařit kafe, abych mu mohl vypovědět, jak jsem toho nemožného cíle dosáhl, kdyby bylo třeba to někdy příště zopakovat, až se zas něco podělá. Ale prémii ani odměnu jsem nedostal. V nákupním oddělení, kam jsem teď patřil, se žádné

prémie nevyplácely. Brzo nato si ke mně do kanceláře přišel objednat sám ředitel podniku hudební nástroje pro závodní klub, kde každý týden v pátek zkoušela podniková dechovka, v níž hrál na helikón. Měl na papíře napsány dva klarinety, dvě křídlovky, baskřídlovku a jeden trombón. Pak chtěl něco na zpívání, aby bylo zpěváka dobře slyšet. To mne nadchlo. Pochopil jsem, že to budou dva mikrofony, dva zesilovače a dvě reprobodny. Ještě jsem si troufl, protože to bylo pro závodní klub, objednat jednu basovou kytaru Jolanu a k bubnům charlestonky. Byl jsem teď přece nákupčí, který zachránil podnik před nesplněním plánu, což mohlo být v té době počítáno za určitých okolností i jako velezrada. Nikdo z vedení na to nechtěl ani pomyslet.

Jenže ty všechny nástroje měly půlroční dodací lhůty a přišly až za poměrně dlouho dobu. Nejprve se kupodivu objevily mikrofony a zesilovače a baskytara Jolana. Všechno jsme to hned na pódiu v klubu vyzkoušeli s bigbitem a byl to randál, který slyšela celá ulice. Měli jsme tím rázem nejlepší bigbitovou kapelu v celém okolí. Zkoušeli jsme každý víkend, kdy přijížděl z Prahy Honza Bergr, a hned jsme mu tu Jolanu přichystali, protože v městečku se jiný basák nenašel. Bergr, kterému jsme říkali Kim, byl ukecanec a velkoformátový falešník, nikdy se mu nedalo moc věřit, ale na kytaru mu to šlapalo, bez problémů vyhmátl k písničce správné basy, a kdyby mi nenamluvil, že právě v Praze Na Floře pouští podnájem, asi bych ty následující kroky nepodnikl.

Ale někdo si na ten pravidelný randál, vycházející ze závodního klubu, zřízeného z bývalého sálu hospody na jednom z nároží města, stěžoval. Správce klubu, strýc našeho lídra a dobrák v důchodu, s tím zpočátku dělat nic nechtěl.

„Klucí,“ říkal nám, „trochu to zeslabte, dyť tu člověk neslyší vlastní slovo.“ A my to zeslabili, a když odešel, dali jsme tomu pecky znova. Jenže dirigent dechovky, který bigbít nenáviděl, nařídil zamknout zesilovače a mikrofony do skříně mezi noty a bylo po zesilování.

Jednou jsem přišel domů a v tátově fotoateliéru seděl ředitel družstva Fotografia soudruh Votáblo a škemral na něm tu Plaubel Makinu, o níž věděl, že ji tenkrát při předávání inventáře družstvu táta do seznamů nezařadil, a tak mu zůstala jako soukromý majetek. Ředitel Votáblo s takovými starými fotoaparáty kšeftoval s Rakušáky.

„Jak se ti líbí v práci?“

Začal žoviálně, což bylo jeho zvykem. „Sháníme fotografa do Plané! Neměl bys zájem? Máš maturitu, něco ses od táty přece naučil!“

Je fakt, že jsem se nenaučil vůbec nic. Táta mi občas půjčil foťák na kinofilm, kde jsem prakticky jen nastavoval clonu a mačkal spoušť. Fotky mi raději zhotovoval sám, abych mu v komoře nepřekážel a neudělal binec. Neuměl jsem ani vyvolat film.

„Vyučil by ses na tříměsíčním rychlokurzu. Maturita na přijetí by ti zatím stačila.“

„Asi bych to nezvládl,“ bránil jsem se, protože Planá byla ještě větší díra než to naše městečko.

Ředitel hudební nástroje začal urgovat a vynadal mi za ty bedny se zesilovačem a za tu kytaru Jolanu. Trumpety z Amati Kraslice byly ve skluzu, který jsem nedovedl zdůvodnit, a tak se pode mnou zase začala houpat židle, spíš sedačka v autě, a když nám zakázali zkoušet s bigbitem v závodním klubu a všechny ty věci, co jsem dovezl pro kapelu, zamkli do skříní, uvážil jsem, že už těm famfulákům a jejich přísluhovačům poskoka dělat nechci. A navíc jsem se v Butonu definitivně znemožnil tím příspěvkem na Vietnam.

Na vrátnici se mne soudružka Hlásná, která obsluhovala dálnopis, zeptala: „Kolik dáš na Vietnam, Miko?!“

Na vietnamskou válku přispívaly všechny socialistické země, zejména Sovětský svaz, který poskytoval prakticky veškerou vojenskou pomoc, včetně migů, které ovšem docela obstojně sestřelovaly americké bombardéry.

„Kolik dávají jiní?“ chtěl jsem vědět.

„Většinou po dvacce! Náměstek dal padesát, ředitel sto! Můžu ti do seznamu napsat dvacetikorunu?“

„Na válku nepřispívám,“ vylétlo ze mne, jako bych střílel od boku, a hned mi bylo jasné, že jsem dost závažně přestřelil. Ale bylo to upřímné, tak jsem to cítil. Jenže se to nedalo vzít zpátky. Vietnam byla vlekoucí se válka mezi Západem a komunismem, kde zatím nikdo nevítežil. Naše propaganda tvrdila, že je to národně osvobozenecský

boj proti kolonialismu, za vymanění se z vykořisťovatelského kapitalistického područí. Svobodná Evropa hlásala, že je to boj proti komunismu za vítězství svobody a demokracie. V podstatě tam oba bloky zkoušely nové zbraně. Američani odlišťovali džungli svým roztokem Agent Orange, aby mohli lépe sledovat Vietkong, který se maskoval a zalézal do vykopaných děr a tunelů. Válka na dlouhou štreku.

Soudružka Hlásná byla známá a vyhlášená drbna. Kdo nemusel, do vrátnice a k dálnopisu nechodil. Každého dovedla hezky proprat, jakmile se vzdálil, zkritizovat a negativně zhodnotit, a tohle byla příležitost zvlášť pikantní, aniž si uvědomila, co tím způsobí. Ostatně dřív nebo později by se to dověděli všichni pracovníci podniku. Mohl to být závažný a nebezpečný precedens, který bylo nutné už předem anulovat, okamžitě provést vivisekci a řádné vymýcení případu, aby nedošlo k možnému následování či jiným variantám. Kdyby se třeba někteří chtěli vyjadřovat k problematickým stavům na dílnách, k ožehavým celospolečenským záležitostem, nedej bože, k tabuizovaným tématům. Brzy se na celém podniku vědělo, že Miko Kalásek nedal na Vietnam ani korunu!

Hned po obědě se sešla celozávodní rada ROH za zavřenými dveřmi a ten problém diskutovala. Nemohla dojít k žádnému konkrétnímu závěru, protože to byl případ ojedinělý a neměl našťestí následovatele. Jeden soudruh se nakonec odvážil k návrhu, který byl okamžitě všemi zamítnut: „Tu dvacku dám klidně za něj a bude po

ptákách, nemusíme to pak dál rozmazávat. Každý rozmazaný hovno smrdí daleko víc.“

Jenže se to dál řešilo.

Napsali mne do seznamu hned za ředitele a náměstky a kolonku částky proškrtli, místo aby mne strčili někam na předposlední stránku, kde si toho už nikdo nevšimne. Ale vedli mne jako výstražný případ, Tohle si přece nesměl nikdo dovolit. V socialistickém podniku, kde byl každý druhý komunista, alespoň dle stranické legitimace, jsem byl totálně odepsán. Asi bych co nejdřív skončil v té leštírně u solckajstu.

Ale co mi skutečně dalo podnět, abych se rozhodl odejít, byla touha po svobodě. Po svobodě sám se rozhodovat, sám si určovat co chci a co musím a stát se konečně samostatným.

Největší pomstou režimu za průběh IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů nebyly stranické tresty pro jeho nejvýraznější aktéry a vyloučení z KSC. Byl to bezprecedentní zásah - odejmutí Literárních novin svazu a jejich převedení pod ministerstvo kultury.

„Dávám výpověď!“ řekl jsem své holce jednou večer, když jsme se na obvyklém místě u parku setkali.

„A co chceš dělat?“

„Ještě nevím, asi půjdu do Prahy!“

„Jako že se tam odstěhuješ?“

„Kim mi tam nechá podnájem!“

„Ty Kimovi věříš? Vždyť vždycky jenom kecáš!“

„Nekecáš, sám tam bydlel! Ověřil jsem si to! Jsou tam v suterénu pod schody dveře, jak mi je Kim popsál!“

„To jako s náma bude konec?“

„Neboj, budu jezdit domů! A ty budeš moct přijet do Prahy!“

„Tomu já nevěřím, chtěli jsme se přece brát!“

O ženění jsem nikdy neuvažoval, to ona pořád něco naznačovala, ale vždycky jsem ji vhodně usměrnil a změnil téma. Taky jsem si dával pozor, aby nepřišla do jiného stavu. Máma ji do baráku nechtěla, měla vůči ní spoustu výhrad a hlavně vůči jejímu tátovi, který měl rád alkohol, a bála se, že by to mohlo postihnout i naše děti. Tak mi ten odchod do Prahy schvalovala a myslela si stejně to, co já, že až odjedu, z toho našeho vztahu nezbyde nic.

Prahu už jsem znal docela dobře. Jako nákupčí jsem jezdit i do centra a šofěři nadávali, když jsem je hnal do Dlouhé třídy, kde byly sklady Řempa a nedalo se tam nikde zaparkovat. Tak jsem si také ověřil, že na Floře v domě číslo 13 je opravdu suterén a dveře, které mi Kim popsal, a od kterých, jak tvrdil, má klíč. Nenapadlo mne vyhledat domovníka a zeptat se, případně zajít na úřad, kde se musel každý nový obyvatel domu hlásit. Kim tvrdil, že to není třeba.

Naštěstí jsem měl v Praze ještě jednoho kamaráda, který mne pak pár dní nechával spát u sebe. Ten klíč od Kima do zámku v suterénu domu č. 13 na Floře vůbec nepasoval. Domovník mi řekl, že je tam nepoužívaná prádelna. O jejím pronájmu nechtěl ani slyšet, i když jsem se snažil ho podplatit několika stokorunami a sliboval nájemné předem, přímo jemu do ruky.

V n.p.Buton mne z podniku pustili bez dlouhých průtahů dohodou. Asi byli rádi. Ani jsem nemusel dodržet čtvrtletní výpovědní lhůtu, takže jsem se do Prahy dostal ještě na začátku podzimu. O to byla v tom pozvolna se barvícím listí krásnější, než jsem si představoval. Jenže jsem si musel někde najít práci a podnájem. Chodil jsem pěšky po centru a nevěděl, jak a kde začít. Taky jsem na lavičkách v parcích pročítal inzeráty v novinách. Všude sháněli svářeče, elektrikáře, zedníky. O nákupčího nebyl zájem. Mohl jsem to zkusit na geodezii jako figurant do terénu, ale to bych asi nezůstal

v Praze. Vydal jsem se dál, mimo centrum. Přecházel jsem most u Národního divadla a sledoval úžasné panoráma Hradčan, které mne fascinovalo svou majestátností. Vnímal jsem, že procházím krásným městem, a to mi dodávalo odvalu i pocit štěstí. Ani jsem nevěděl, kam jdu. Zahnul jsem na jednom rozcestí doleva a později jsem si vedle obrovských divadelních fotek herců před vchodem do jakéhosi divadla všiml té cedulky za oknem: PŘIJMEME JEVIŠTNÍHO TECHNIKA – IHNED.

Ani jsem zpočátku nevěděl, co to obnáší, že jde o Realistické divadlo a že jsem na Smíchově.

Přijal mne jevištní mistr pan Ptáček. Mohl jsem nastoupit opravdu hned. Nevyžadoval žádný posudek, jen chtěl znát místo mého pražského bydliště. To mi chybělo.

„Přijďte, až si najdete nějaký podnájem a zapíší vám ho do občanky. Jinak to nejde, na černo vás přijmout nemohu.“

Chodil jsem po Smíchově, vyptával se kolemjdoucích, spíše starších lidí, a všichni odmítavě kroutili hlavou. Taky jsem zastavil jednoho usmoleného dědka s károu. Přerostlé mastné šedivé vlasy mu vyčnívaly z vlněného kulicha a zubů měl poskrovnu.

„Nevíte o nějakém podnájmu?“

Koukal na mne dost vyčítavě. Pak to z něj nečekaně vyplynulo:

„Naděje! Musíme pořád vnímat to nejdůležitější na tomto světě, co je naší součástí, i když jsme zoufalí a zubožení, když už nemáme čeho se zachytit, když myslíme na poslední krok. Naděje! Naděje nás

provází a drží při životě. Naděje to je naše bytí. Naděje umírá až s námi. Nikdy se nevzdávej naděje!“

Pak uchopil káru, kde měl pod vojenskou celtou cosi přikryto, a jel dál ulicí, aniž mi odpověděl na otázku, jako bych ji ani nepoložil.

Později mi vysvětlili, že je to Honzík „Naděje“. Smíchovský blázen.

Onu starou paní jsem oslovil vzápětí, na nějakém náměstí, kde stály stánky se zeleninou.

„Vzala bych, ale jen na zkoušku! Na měsíc. Už jsem se jednou spálila. Zůstali mi dlužni.“

„Budu vám platit předem,“ vyhrkl jsem, i když moc peněz mne v kapse netížilo.

Jeli jsme dvě zastávky tramvají Na Knížecí, pak od kina Sofie do kopce trolejbusem. Kupodivu to nebylo daleko, do divadla se dalo sejít z kopce z Malvazinek i pěšky. Podkrovní místnost v malém řadovém baráčku, které vypadaly v ulici navlas stejně, mi bohatě vyhovovala. Byly tu dokonce i kamna. Ještě že jsem si zapamatoval číslo domu, abych jej v noci neminul a nedobýval se do jiného.

Na MěNV mi dali formulář, který musela paní Dobrovolná podepsat! I tak se vyptávali, proč chci bydlet v Praze a jaké budu mít zaměstnání. Nemuseli mi pobyt v hlavním městě povolit. Naštěstí mne napadlo zalhat, že chci studovat FAMU a připravuji se v divadle na zkoušky. Trochu jsem to s tou školou popletl, ale oni to zbaštili.

Mysleli, že jsem asi nějaký nadšenec, který se chce stát filmovou hvězdou.

Měl jsem v Praze potvrzené oficiální přechodné bydliště a do divadla mne přijali hned druhý den. V šestnáct hodin jsem nastoupil na stavění scény k dramatu Bratři Karamazovi. Bylo to moje první večerní představení a já byl z těch herců, které jsem znal z televize, u vytržení, protože jsem se ocitl od nich jen na pár kroků. Mimo scénu se chovali jako obyčejní lidé.

Ale byly to hvězdy a já je od prvního okamžiku uznával a svým způsobem ctíl. Ne, že bych před nimi klekal, ale bral jsem je jako výjimečné osobnosti, jež jsem pak kdykoli hájil a bránil jejich gloriolu před možnými kritickými úsudky jiných, ale to se naštěstí nedělo často. Všichni ti herci byli pro mne tak trochu posvátní. Jakoby pocházeli z jiné kasty. A oni rozhodně tak působili. Mohli s vámi hovořit naprosto normálně, ale zachovávali si, aniž by to byl snad jejich záměr, jakési dekórum a odstup, možná o tom ani nevěděli, protože se dovedli kdykoli stylizovat do jakýchkoli rolí. Asi vlastně někdy nevěděli, která je ta jejich přirozená a původní. Ale i tu dovedli naráz změnit, když šlo o jejich existenci. To jsem poznal až později, jak některým hořela podlaha pod forbínou a oni se museli rozhodnout, zda zůstat na scéně, nebo s hořkostí a ponížením přijmout nějaké podřadné místo ve společnosti, která snad, až se zase poměry znění, je uzná za hrdiny, což se většinou nestává. Herci byli zvyklí měnit kostýmy na každou komedii, a protože byly pro ně vesměs šité na míru, vždycky jim padly. Já jsem na žádného, z těch,

keré jsem poznal, nezanevřel ani pak, když se ukázal v jiném světle, a bral jsem to jako smutnou součást jejich profese.

Dělat kulisáka bylo snadné. Musel jsem se především naučit spolupracovat. Velké a těžké kulisy nosili vždy dva. Podvoloval jsem se ochotně zkušenějším a nechával se navigovat. Brzy už nebyl problém s těmi vysokými krámy balancovat, vytahovat je z kójí a zase je tam vkládat. Zabrat silou, když bylo třeba. Parta kulisáků byla výborná, i když nesourodá. Vedl ji Karel Beránek, který dojížděl do Prahy každý den až od Čerčan. Poslali mne s ním hned příští den a s károu, kterou jsem tlačil hlavní ulicí, pro nějaké boty do skladu na Malé Straně. Když jsem se mu omlouval, že nejsem dost hbitý, odpověděl mi.

„Ty se to naučíš, protože chceš, to je na tobě vidět!“

A já chtěl. Kdoví proč se mi v divadle tak líbilo. Byl tam všude vířící se prach, věčně se muselo něco tahat. Scény se na večer stavěly a ráno bouraly. Nesvítilo tam nikdy slunce. Jen reflektory, kterými následně, po nás kulisácích nasvěcovali osvětlovači scénu. I to mě fascinovalo. Připomínalo mi to trochu tátův fotoateliér, jenže ten nemohl vytvářet takovou atmosféru, jaká se dala připravit na jevišti. Taky jsem si vzpomínal na loutkové divadlo, které mi kdysi táta pořídil, a v něm byly kulisy pro různé děje. Nejvíc se mi líbilo peklo, s mohutnými do ruda zbarvenými kamennými oblouky po stranách a na pozadí Luciferův trůn. Jenže to mé divadélko postrádalo právě ona světla, která tu dotvářela jakoukoli scénu a vtiskla jí vždy zvláštní, někdy až podmanivou atmosféru, pouhými doteky světelných paprsků.

A když jsem viděl nalíčené herce na scéně, v kostýmech a s rekvizitami a mohl sledovat z prázdného hlediště fotografované nebo generální zkoušky, vždycky jsem si vzal dobrovolně službu, aniž jsem byl na řadě. Fotograf, který pořizoval obří fotografie na reklamu v průčelí divadla, mi jednou vnukl nápad.

Domů jsem jezdil zřídk a prakticky na otočku, to když na mne nevyšla v neděli služba a v pondělí se v divadle nehrálo. Moje holka mi napřed vyčítala, že ji zanedbávám, pak se chtěla do Prahy odstěhovat za mnou, což jsem jí rozmluvil. Následně se mě snažila vydírat, že je v tom, ale já už s ní dva měsíce nespál. Tvrdil jsem, že bytná dámské návštěvy nepovoluje, i když za stovku navíc by asi mou holku pro jednu přespat nechala, ale to jsem zatím nechtěl připustit. Choval jsem se v podnájmu nenápadně a v noci, po příchodu, co nejtišeji. Ona mi nakonec prodloužila pobyt v tom podkrovním pokojíčku a já to nechtěl pokazit a komplikovat ženskými návštěvami. Vypadalo to, že se s Ivanou rozcházíme.

9

„Moh bych ti dát jediňe ten starý Kodak–Retina na kinofilm, ale Flexaret ti jen půjčím, kdybych ho někdy potřeboval,“ řekl táta. V ateliéru tyhle foťáky nepoužíval a na reportáž mu družstvo vnutilo Praktisix, o kterém se vyjadřoval jako o těžkém krámu. S takovým fotoaparátem pořizoval profesionální fotograf snímky v divadle.

Z prázdného orchestřiště jsem jednou při generálce nafotil celý film. To se mi náramně líbilo. Jenže jsem nevěděl, co s ním. Nebylo jak a kde ho vyvolat. Donesl jsem ho do nejbližší fotolaboratoře a ono se na něm skutečně něco objevilo. Snímky mi táta po přemlouvání zhotovil zdarma s podmínkou:

„Poprvé a naposled. Nech si je dělat v Praze!“

Ty fotky kupodivu vyšly. Zabíraly sice velkou část scény a herci se nejevili nijak detailně, ale dali se rozpoznat, a tak jsem jim je prostřednictvím vlásenkáře, který chodil do jejich šaten, všechny rozdál. Překvapilo mne, že se většinou ptali, co budou dlužni.

S vlásenkářem jsem se seznámil snadno. Procházel naší šatnou, kde někteří kulisáci mezi jednotlivými přestavbami hráli mariáš, bavil se s každým, ale jiný námět než politiku neměl. Taky jsem na jeho popud začal sledovat večerní zprávy v drátáku, obzvlášť komentáře jistého Karla Jezdínského, který každý večer, ještě než končilo představení, měl zajímavé a pro mne objevné a dosud neslýchané názory, až jsem se divil, že se takové řeči už mohou pouštět do éteru.

Nějak jsem se prostřednictvím toho vlásenkáře, Pavla Nouzy, když mne jednou ostríhal za tři piva, začal o současné politické dění zajímat. V restauraci U Kinských, na rohu naproti divadlu, jsem mu ta piva splatil a on hned začal:

„Budou se dít věci, to si piš!“ Spisovatelé to na sjezdu parádně rozjeli! I když to vzápětí odsrali. Nejvíc mě zajímá, jestli to měli nějak předem připravený a zkoordinovaný, nebo to vybublalo jen tak náhodou. Ale víš, co to obnáší? I přesto, že Líma, Klímu a Vaculíka vykopli z partaje, se přece jen něco začalo hejbat. Zajímavý, že z toho sjezdu údajně nejsou žádný nahrávky. Jako by se rozhlas sychroval, nebo šetřil řečníky, aby za ty projevy nemohli bejt popotahovaný. Stejně se všechny dostaly na veřejnost a tajně kolujou. Chňoupka prej z toho mohla klepnout pepka a ten ajzboňák Indra řádí dodnes jak tajfun. Co se do toho motá? Ale Hendrych mne udivuje. Sebral prý ze židle kabát a těm okolo řekl: – Rozjeli jste si to sami a taky si to sami odserete! – Dost podstatně se mi jeví, že už moc nepeče s Novotným! Musím to bedlivě sledovat!“

Zdalo se mi, jako by vlásenkář věděl o všem, co se teď v Praze děje. Měl úžasný přehled, až jsem se divil, jak takový člověk, který prakticky nevylezl z divadla jinam než do hospody, tohle všechno může vstřebávat a navíc si věci spojuje a dovede i fabulovat, co asi přijde! Možná o tom všem diskutuje s herci při líčení a nasazování paruk. A herci asi vědí víc, než kdokoli z ulice.

Už od září na Ústředním výboru KSCĚ cosi vřelo a mělo tendenci zvětšovat se a bobtnat. Po sjezdu spisovatelů se na předsednictvu začala vytvářet zatím ne přesně definovatelná protinovatnovská koalice.

Sovětskému vedení šlo v první řadě o umístění své armády na československém území. Měla prohlubovat strategický manévrovací prostor z hlediska obrany sovětského území a zároveň zajišťovat kontrolu nad Československem. Proto bylo třeba odstranit vzpurného Novotného, který nesouhlasil.

V tom teplém a dlouhém podzimu jsem často chodil na výpravy do neznámých koutů Prahy. Po desáté dopoledne jsem vypadl z divadla a vydal se, většinou pěšky, na Malostranské náměstí a po Karlově mostě, kde ještě posedávali malíři a nějací pochybní kšeftmani, kteří nabízeli různé cetky turistům a nejspíš vekslovali peníze. Pak jsem se proplétal staroměstskými uličkami až do centra města. Nebo jsem to vzal Nerudovkou nahoru a motal se kolem katedrály, jednou jsem dokonce nakoukl do Vladislavského sálu a nebylo v něm k vidění nic, jen zvláštní stropní klenba, která se různě prohýbala a prolínala. V tu chvíli mne nenapadlo, že se tu korunovali králové a probíhaly velké dějinné změny, které mnohdy rozhodovaly o osudu tohoto národa. Procházel jsem přístupnými zahradami a objevoval nenadálé pohledy na Prahu, v tom dopoledním slunci jaksi zamlklou a ještě zamlženou, ale ježatou mnoha věžemi, z nichž jsem některé už znal. Hukot aut a hlomoz strojů sem nahoru nedoléhá a já jsem se z Belvedéru, kde stromy zářily nebyvalými odstíny barev,